

prof. Kirmmse forsøger at fremstille Kierkegaard som en social kritiker, når Kierkegaard så bestemt og udtrykkeligt ikke var og ikke ville være det.

Kierkegaards forfatterskab er præget af, at han ikke ønskede at blande sig i politik. Det drejede sig for ham først og fremmest om forholdet til Gud. Det var f.eks. årsagen til, at han hævdede forlovelsen, og til, at han kun blandede sig meget lidt i den offentlige debat. Således afslog han bl.a. en opfordring fra Christian d. 8 til at udtale sig om forhold i landet.

Kierkegaards forfatterskab er et forsøg på at give en generel fremstilling af hans forhold til kristendommen. Men på trods af den generelle fremstilling og offentliggørelsen af forfatterskabet, forbliver det en meget subjektiv opfattelse, der i den periode, som prof. Kirmmse beskæftiger sig med, tangerer det sygelige. Det bør tages i betragtning i denne redningskonstruktion af Kierkegaard som samfunds- og kulturkritiker.

Bogen er en meget fyldig og meget grundig introduktion til guldalderen. Det er også en meget grundig gennemgang af Søren Kierkegaards sene forfatterskab, men fra et religionsfilosofisk og -psykologisk synspunkt, altså fra det synspunkt, Kierkegaard selv anlagde, bringer bogen ikke meget nyt.

Spørgsmålet er vel, om en historisk-biografisk metode kan forklare de steder i forfatterskabet, som Kierkegaardforskningen endnu ikke har forklaret tilfredsstillende.

Carl Kähler

En Skuespiller. Nicolai Neiiendams erindringsblade. (Selskabet for Dansk Teaterhistorie, 1991). 191 s.

Nicolai Neiiendams erindringsblade omfatter tiden fra 1917 til 1926, og de

udgives med kommentarer af Elsebeth Aasted og Klaus Neiiendam.

Bogen har den lidt triste forhistorie, at manuskriptet, der tilhører Teatermuseet, var genstand for en langvarig retssag, idet de nuværende udgivere ønskede at benytte og udgive manuskriptet, mens museets leder Lisbet Grandjean var halvt igennem en bog om Nicolai Neiiendam, (som hun har truffet), og hun ville til dette arbejde bruge Nicolai Neiiendams erindringsblade.

Retten afgjorde, at en fotokopi skulle udleveres, og ingen kan jo sammenligne den bog, der ikke blev færdig, med det nu udgivne manuskript.

Som bogen foreligger, er den læsværdig og fuld af nyttige oplysninger i de meget grundige kommentarer ved Klaus Neiiendam. De forekommer behageligt nok inde i bogen og hvor de hører hjemme, så man skal ikke hele tiden slå op til de bagerste sider.

N. N. er ikke ganske blid i sine domme over flere af de store samtidige. Olaf Poulsen, Karl Mantzius og andre får deres bekomst, lidt giftigt kan det virke, men også præget af indsigt i teatrets verden og dets mennesker. Som årene går, må han erkende, at Olaf Poulsen var uerstatteligt trods de menneskelige svagheder, Karl Mantzius bedømmes alt for hårdt, og det er ikke rigtig rart, at man skal læse om Anna Bloch med gule tænder og dårlig ånde. Hun var den evige teenager, »tøserne« var hendes område, og hun var efter alt at dømme uforlignelig på dette område. Men dengang var det ikke in at være ældre dame, og resultatet var, at hun langt efter de 50 spillede piger på 12-14 år, eks.: Trine Rar (»Aprilsnarrene«) og Hedvig i »Vildanden«. Det gør lidt ondt.

Som bogen skrider frem, får Nicolai Neiiendams udtalelser en mere menneskelig forståelse, og vi, der er hans læ-

sere, ved selvfølgelig også, at en skuespiller sjældent er tilfreds og lykkelig, men præges af den evige kamp og stræben, der er teatrets væsen.

Bogen har gode billeder og godt person- og titelregister. Den læses med interesse og har bud til både de mere indviede og til de læsere, der ikke ved så meget om dansk teater i den omtalte periode.

Ny Paludan-Müller

Lise Svanholm: *Agnes og Marie*. (Gyldendal, 1991). 298 s.

Det er en glimrende bog, ikke til at slippe, jeg måtte stå op om natten for at læse videre. Den taler måske særlig til en medsøster fra en senere periode, for der er kvindesag og kvindestof i de breve, som Lise Svanholm har udgivet og forsynet med en indledning om de to hovedpersoner og deres ialt tre ægtemænd.

Agnes Slott-Møller og Marie Krøyer-Alfvén mødtes tidligt, og et venskab bestod livet igennem ofte i svære perioder.

Agnes og Harald Slott-Møller holdt sammen i et ubrydeligt fællesskab, ægteskab og venskab, de støttede hinanden og ønskede gensidigt det bedste for den anden part. De havde det økonomisk meget hårdt og måtte næsten forære billeder væk for at få til det allermost nødvendige. Agnes har tydeligt beundret den smukke og talentfulde Marie, og sidstnævnte var på sin side rørende overfor Slott-Møllers. Hun sender penge, børnetøj og andre gaver og taler godt for de mennesker, der tildele Agnes Tagea Brandts rejselegat. Hun er fuld af medglæde, når det går godt for veninden, »min bedste Ninne«, som de kalder hinanden.

Agnes må opleve en forfærdelig sorg, da hun mister en lille datter, der kun

blir et par måneder gammel. Den lilles død beskrives for Marie, så man næsten ikke kan holde det ud, og hun har styrke til at holde en tale til det lille barn, da det bliver begravet. I det hele taget er Agnes den stærke og den uforfærdede af de to kunstnerinder, hun holder af og holder ud, hvori nød Marie knuses af en uheldig og ulukkelig skæbne.

Marie Krøyer blev tidligt gift med maleren P. S. Krøyer, Søren som hun kalder ham. Hun blev en kær og elsket model for den store maler, men var selv lige så talentfuld, Lise Svanholm mener med rette, at hun kunne måle sig med Anna Ancher, hvad der bevises af bogens fine illustrationer. Men kvinders lod, – som man nok ved. Marie var et henrivende midtpunkt i det kønne hjem, hun havde stil og var desværre både hadet og misundt af andre kvinder. Der blev for lidt tid til maleriet, hun manglede selvtillid og kom så ud for, at Krøyer blev ramt af en alvorlig depression og indlagt seks måneder i Middelfart, hvor hun ikke måtte besøge ham.

Krøyers sygdom beskrives med sorg og medfølelse for Agnes, den kom helt uventet, og da han erdelig var blevet rask, tog Marie på en længere rejse, hvor hun til sin ulykke nødte komponisten Hugo Alfvén. Der opstod et forhold, som Krøyer håbede ville gå over, men da Marie fik en datter med Alfvén, blev ægteparret skilt, og resten er næsten lutter ulykke.

Det er for mig tydeligt, at Krøyer elskede sin kone, og at hun elskede ham, selvom hans sindssyge forskrækkede hende. Krøyer var et langt finere menneske end den upålidelige Alfvén, og de mange år i Sverige, hvor Marie blev boende også efter skilsnissen fra H. A. tog modet fra hende; hun følte sig gammel og træt længe før tiden, hun gemte sig i både virkelig og indbildt sygdom, en ren tragedie, når man læser de man-